

ДМИТРО ПАВЛИЧКО – НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ МАЙСТЕР СОНЕТА

Через рік світовому сонетові виповнюється 800 років, а його українському побратиму – 190, власне класичній, Франковій формі цього жанру будемо святкувати 140-річчя.

На жаль, сьогодні в сучасній українській літературі спостерігається не так багато цікавих сторінок із життя та діяльності видатних особистостей, які своїм миттєвим талантом можуть творити в сонетярському жанрі, збагачуючи наше життя, сприяючи розвиткові літературної освіти людини, її національної свідомості, засвоєнню духовних і моральних принципів.

Тому потрібно ознайомлюватися з творчістю «правдивого поетичного таланту» чи «правдивого, вродженого поета» [6; 96], як каже І. Франко в дослідженні «Із секретів поетичної творчості».

Із цього погляду саме Дмитро Павличко – один із найталановитіших українських сонетярів, який успішно продовжив традицію сонетописання своїх іменитих попередників – Івана Франка, Миколи Зерова, Максима Рильського. Можна сказати, що від першого він запозичив художньо-публіцистичний темперамент, від другого – залізну логіку, від третього – гармонійну вишуканість сонетної форми. Проте вроджений талант – це й самостійний талант, котрий рухається в літературі власними дорогами, вдаючись до експериментів та новаторства. Такий і Д. Павличко, творча натура якого була мовби створення для сонетного жанру: почуття й думки його ніби програмувалися природою на контрасті переживання. Недаремно один із найуважніших дослідників Д. Павличка, доктор філології Іван Денисюк, наголошуючи на самохарактеристиці поета – «слово моє, зроблене із толу», підсумовує: «Є в Павличка одна хороша й прикметна якість – уміння раціоналістичний момент подавати невіддільно від пристрасно-емоційного. Навіть у класичних строгих, підтягнутих формах сонетів /.../ затамовано гарячі почуття. /.../ у їхньому нутрі методично й неухильно відбувається процес боротьби тези й антитези, пульсує холод думки й вогонь почуттів, відділяється шлак, виплавляється метал» [1; 128].

У радянські часи під ідеологічним тиском партії більшовиків у літературі відбувалася кардинальна переоцінка цінностей. На жаль, у цьому процесі було більше негативного, ніж позитивного. Так, М. Рильський цілком слушно кинув поетичне гасло «нова доба нового прагне слова», але вульгарно-соціологічна критика вимагала, по суті, одним революційним ударом знести на смітник майже всі попередні форми та засоби писання. Недаремно навіть П. Тичина назвав одну зі своїх перших збірок революційно – «Замість сонетів і октав». М. Зерова, М. Рильському, а пізніше й Д. Павличкові було нелегко розвивати канонічний жанр у таких умовах; їх досить часто піддавали критиці за це «сухарне виробництво», як називав сонетотворення М. Зеров [5; 10-11].

І Дмитру Павличкові довелося страждати через своє сонетописання. У передмові до книги М. Рильського «Сонети» він писав: «У жовтні 1957 р. прийшов я до Максима Рильського з маленькою книжкою своїх сонетів і з великою проською написати рецензію на ті вірші. Мені потрібна була порада майстра і його авторитетна підтримка, бо написана одним критиком видавничка рецензія на збірку була майже негативною, і я не погоджувався (та й сьогодні не погоджуюся) з поверховими, подекуди пристосовницько-догматичними розмірковуваннями її автора» [4; 7].

М. Рильський допоміг молодому поету видати сонети, і з того часу Павличко, виконавши слідом за Рильським, як він сам каже, франківську норму сонетярства, написав цілі цикли віршів – «Львівські сонети», «Білі сонети», «Київські сонети», «Сонети подільської осені», а заодно створив унікальну перекладну книгу «Світо-

вий сонет» (1983). Усе це поставило Д. Павличка в ряд найвидатніших українських сонетярів.

Од циклу до циклу Д. Павличко розвивався як сонетяр: оголена публіцистичність забарвлювалася роздумливою драматичністю, логіко-понятійний ряд дедалі більше насичувався філософсько-метафоричними елементами. Найорганічнішого сплаву філософічності й художності поет набуде в «Сонетах подільської осені». Тут він остаточно викристалізовує свої філософські роздуми на «вічні теми», досягаючи максимальної чіткості та яскравої оригінальності в мислеобразах; по-друге, поет як ніколи багато написав сонетів-портретів про видатних людей різних часів і народів, що засвідчує його зріле й визріле бажання осмислити та переосмислити найцінніший досвід розвитку «людства в особах».

Окрім того, сонетарій Д. Павличка раніше не знавався такої ідейно-філософської насиченості. Тут проблема життя, смерті й безсмертя; роду, родини й народу; духовної та тілесної самовіддачі людини, єдності з рідною землею і все-світом; душевної повноти, людської зрілості й матеріального достатку; обивательщини; слави й безслав'я, радості й печалі, любові й ненависті; правди й кривди, брехні та підлості, свободи й неволі, щастя й горя поетичного натхнення й душевної заскоружлості, а саме – того, чим живе й дихає людина, яка сприймає високі моральні цінності від своїх прашурів і має передати своїм нащадкам усі духовні надбання своєї нації. З одного боку, таке розмаїття розроблених мотивів засвідчує дійсно унікальну місткість 14-рядкового жанру, з другого – поет гранично містко використовує символічну метафору-деталь.

Уперше подільської осені Д. Павличка обступило так багато видатних постатей, які владно веліли його уяві вирізьбити їхні портрети в слові. До цього поет кілька разів звертався до 14-рядкових портретів: два цикли про І. Франка та М. Рильського, твори про Галілея, Бруно. Вважай, усе. Натомість Поділля дало принаймні удвічі більший урожай. Це засвідчує пильне бажання автора зануритися в глибини душі видатних особистостей, вияскравити їхню роль у поступі людства, зосередитися на тих рисах характеру, які можуть бути повчальними для наступних поколінь.

Над долями героїв-письменників міркує Д. Павличко в однойменних сонетах – Юліуса Фучика, Федеріко Гарсія Лорки, Антуана де Сент-Екзюпері. Усі вони загинули в Другу світову війну, усі своєю боротьбою, творчістю, людяністю є взірцями лицарства, гуманності й відваги для майбутніх поколінь. Ось Фучик – чеський письменник, який, чекаючи страти у фашистській в'язниці, пише свою останню книгу-репортаж, щоби звернутися до людства: «Люди, я любив вас! Будьте пильними». Як його зображує український поет? Теза в катрені-1 – моторошне запитання до героя: «За кого ти життя своє віддаш/.../?» Адже «навкруг серця мовчать, як дзвони, Затоплені в болото, а тевтони Твій край – стоптали...» Спустошення, пустка, ще й «душа побита»... Чи варто боротися? Та це питання не для героїв, які воюють до останнього подиху: «І крізь тюремні засуви й бетони Прорветься твій останній репортаж!»

Триряддя навально продовжують цю тему письменницької самовідданості. Фучика розстріляли, але його «страшного слова чистота» відмиває «Дух від покори, від брехні вуста, А зір від злуди...» Така висока місія письменника: служити Вітчизні, людям і правді.

У цьому сонеті впадає в око своєрідний інтонаційно-синтаксичний малюнок: катрен-1 – це одне речення-питання, у якому висловлений сумнів у потребі жертвності, але далі маємо аж чотири окличні речення, які утверджують правильність жертвовної героїки.

З погляду художнього в сонетах-портретах присутнє розмаїття підходів у розгортанні діалектичних сюжетів думки: так, антитеза до тези може розпочатися прямо в катрені-1, як це діється в «Мусі Джалілі». У «Федеріко Гарсія Лорці» терцет-2 є і антитезою, і водночас афористично сформульованим сонетним замком. В

«Антуані де Сент-Екзюпері» обидва терцети є і антитезою, і сонетним замком. Одним словом, Д. Павличко безмежними **варіаціями драматичної течії думки** демонструє незвичайно багаті виражальні можливості сонета, часом усупереч своїм теоретичним настановам та уявленням про класично-канонічний сонетовірш.

Отже, Д. Павличко досяг нових творчих вершин, особливо в «Сонетах подільської осені», його новаторські пошуки вивели українське сонетярство та взагалі український літературний процес на новий виток художнього розвитку. Поет має багато прекрасних сонетів-скарбів у своїй творчості, які залишаються в літературі, адже несуть зрілу печать духовно видатної особистості, в якій є чому повчитись, печать довершеної художньої майстерності, що дозволила сонетяреві створити ряд сонетів-шедеврів, котрі причаровують читачів оригінальністю почуттів, нев'янучою свіжістю думок, естетичною новизною.

Список використаних джерел

1.Денисюк І. «Слово моє, зроблене із толу...»: Про творчу індивідуальність Дмитра Павличка // Прапор. – 1979. – №9. – С. 124-128. 2.Павличко Д. В. Любов і ненависть: Вибране. – К.: Дніпро, 1975. – 424 с. 3.Павличко Д. В. Сонети Максима Рильського // Павличко Д. В. Магістралями слова: Літ.-крит. статті. – К.: Рад. письменник, 1977. – 312 с. 4.Павличко Д. В. Сонети подільської осені. – К.: Рад. письменник, 1973. – 111 с. 5.Рильський М. Т. Сонети /Упоряд. Б. Рильського; Передм. Д. Павличка; Гравюри Г. Якутовича. – К.: Молодь, 1969. – 224 с. 6.Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості /І. Я. Франко. – К.: Рад. письменник, 1969. – 192 с.

Б. О. Бабенко

ЛІТЕРАТУРА Й СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА АТМОСФЕРА 50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ НА СТОРІНКАХ «КІРОВОГРАДСЬКОЇ ПРАВДИ»

Загальновідомо, що характеристика літературного процесу, як і будь-якого іншого явища, потребує комплексного наукового підходу. Літературному процесу в Україні присвячено сотні, коли не тисячі публікацій, і, навіть, академічні видання «Історії української літератури». Проте на сторінках поважних видань і досліджень не завжди можна знайти аналіз літературного процесу окремих адміністративно-територіальних одиниць нашої держави. Так, поки що поза увагою дослідників залишається розвиток літератури на території нинішньої Кіровоградщини, зокрема і в другій половині ХХ ст.

Одним з багатих фактологічних джерел, які можуть дати нам уявлення про тогочасні суспільно-політичні умови, урахування яких є обов'язковим для характеристики перебігу літературного процесу, є матеріали Державного архіву Кіровоградської області, зокрема науково-допоміжний фонд, що містить колекції місцевої періодики.

Протягом другої половини ХХ століття на Кіровоградщині діяли дві обласні газети – «Кіровоградська правда» та «Молодий комунар», окрім яких в обласному центрі – районна (Кіровоградський р-н) «Зоря комунізму» та багатотиражні газети заводу «Червона зірка» (мала ту ж назву, що й підприємство) та педагогічного інституту («Радянський студент») [4, с. 337], а також т.зв. «районки» у кожному районі області. Але літературні твори, здебільшого потрапляли на сторінки «Кіровоградської правди».

«Кіровоградська правда», що бере свій початок від «Бюллетня Елісаветградського воєнно-революційного комітета», який було випущено 9 (22) лютого 1918 року, у 1939 – 1991 рр. виступала органом Кіровоградського обласного комітету Компартії України й виходила з періодичністю п'ять-шість разів на тиждень.

Частота виходу цієї газети дозволяє не тільки детально вивчити загальні по-